

Perubahan Dasar Ekonomi Luar Negeri Malaysia: 1MDB, Pelupusan Aset Strategik dan Pinjaman China 2015-2016

(Malaysia's Foreign Economic Policy Change: 1MDB, Strategic Assets Divestment, and China's Loans 2015-2016)

Abdul Muein Abadi^{1*}

¹Fakulti Sains Sosial & Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia, 43600, Bangi, Selangor Darul Ehsan, Malaysia.
Email: muein@ukm.edu.my

CORRESPONDING

AUTHOR (*):

Abdul Muein Abadi
(muein@ukm.edu.my)

KATA KUNCI:

1MDB
Najib Razak
Pinjaman asing dan pelupusan aset
Tawar-menawar perkhidmatan awam

KEYWORDS:

1MDB
Najib Razak
Foreign loans and divestment
Public Service Bargains

CITATION:

Abdul Muein Abadi. (2023). Perubahan Dasar Ekonomi Luar Negeri Malaysia: 1MDB, Pelupusan Aset Strategik dan Pinjaman China 2015-2016. *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH)*, 8(10), e002547.
<https://doi.org/10.47405/mjssh.v8i10.2547>

ABSTRAK

Kes 1Malaysia Development Berhad (1MDB) membabitkan bekas Perdana Menteri Malaysia Najib Razak dianggap sebagai antara kes kleptokrasi yang kritikal. Bagi membayar hutang 1MDB, Najib melupuskan aset strategik Malaysia dan meminjam berbilion dolar dari China pada 2015-2016. Kajian ini menganalisis manipulasi tawar-menawar Perkhidmatan Awam sebagai pemboleh ubah utama yang mempengaruhi keputusan pinjaman dan pelupusan asing oleh pemimpin kleptokratik. Disimpulkan bahawa kaedah manipulasi Najib Razak mengubah tawar-menawar jenis Pemegang Amanah yang sedia ada dalam proses pembuatan keputusan ekonomi luar negeri Malaysia kepada tawar-menawar jenis kleptokratik. Akibatnya, dua hal berikut berlaku: (1) penjualan aset strategik 1MDB kepada China pada 2015 iaitu Edra Energy dan sebahagian ekuiti Bandar Malaysia, serta (2) sebahagian daripada pinjaman yang diperoleh dari China pada November 2016 seperti TSGP, MPP dan ECRL digunakan bagi membayar hutang 1MDB. Kajian ini menyumbang kepada hujah mengenai kesan kleptokrasi dalam pembuatan dasar ekonomi luar negeri.

ABSTRACT

The 1Malaysia Development Berhad (1MDB) controversy involving former Malaysian Prime Minister Najib Razak is regarded as one of the critical cases of kleptocracy. In order to service the 1MDB's debt, Najib sold Malaysian strategic assets and borrowed billions of dollars from China in 2015-2016. This paper investigates the manipulation of Public Service Bargains as a major variable influencing the kleptocrat leader's foreign loan and divestment decisions. It is concluded that Najib Razak's manipulation methods changed the established Trustee-type agreements in Malaysia's decision-making process into kleptocratic-type

bargains. As a result, the following two outcomes occurred: (1) the sale of 1MDB's strategic assets to China in 2015 namely Edra Energy and part of equities in Bandar Malaysia, and (2) a portion of the loans for TSGP, MPP and ECRL obtained from China in November 2016 were used to service 1MDB's debt. This research contributes to the argument on the impact of kleptocracy on foreign economic policy-making.

Sumbangan/Keaslian: Kajian ini menyumbang kepada literatur sedia ada mengenai kesan kleptokrasi ke atas proses pembuatan dasar ekonomi luar negeri. Dapatan kajian membuktikan manipulasi tawar-menawar Perkhidmatan Awam sebagai pembolehubah utama yang mempengaruhi keputusan pinjaman dan pelupusan aset kepada entiti asing oleh pemimpin kleptokratik.

1. Pengenalan

Kajian ini memberi tumpuan kepada perubahan dasar pinjaman luar negeri dan pelupusan aset strategik Malaysia kepada China antara 2015 dan 2016 di tengah-tengah skandal 1Malaysia Development Berhad (1MDB) melibatkan bekas Perdana Menteri Najib Razak yang dianggap sebagai salah satu kes kleptokrasi yang kritikal. Bagi membayar hutang 1MDB, Najib melupuskan aset strategik Malaysia dan meminjam berbilion dolar dari China pada 2015-2016. Secara khusus, dua siri perubahan dasar ekonomi luar negeri yang berikut telah berlaku: (1) penjualan aset strategik 1MDB kepada China pada 2015 iaitu Edra Energy dan sebahagian ekuiti Bandar Malaysia, serta (2) sebahagian daripada pinjaman yang diperolehi dari China pada November 2016 seperti Trans-Sabah Gas Pipeline (TSGP), Multi-Product Petroleum Pipeline (MPP), dan East Coast Rail Link (ECRL) telah digunakan bagi membayar hutang 1MDB. Perubahan dasar ekonomi luar negeri ini jelas berbeza berbanding dasar ekonomi luar negeri Malaysia sejak merdeka - khususnya pasca-Dasar Ekonomi Baru di mana pemilikan ekuiti di tangan negara cukup dijaga berbanding nisbah pemilikan asing. Antaranya seperti penubuhan Danamodal dan Danaharta pasca-Krisis Kewangan Asia 1997-1998 di mana aset-aset negara dijaga daripada dijual kepada pihak asing; bahkan pinjaman yang bersifat tidak berprestasi (*non-performing loans*) juga tidak sewenang-wenangnya dilelong, berbeza seperti mana dalam kes sebahagian aset-aset 1MDB. Artikel ini bermula dengan menghuraikan secara ringkas hubungan antara kleptokrasi, tawar-menawar perkhidmatan awam, dan penggubalan dasar ekonomi luar negeri. Dihujahkan bahawa autonomi birokrat yang secara khusus bertanggungjawab dalam pembuatan dasar ekonomi luar negeri di bawah sistem tawar-menawar jenis pemegang amanah (*trustee-type public service bargain*) telah terjejas secara negatif apabila bentuk tawar-menawar pada tempoh tersebut beralih kepada jenis kleptokratik (*kleptocratic bargains*) selepas eksekutif politik mengaplikasikan strategi manipulasi mereka. Seterusnya, bahagian mengenai latar belakang pinjaman asing dan pemilikan aset strategik Malaysia dibincangkan sebagai pengenalan bagi kes empirikal yang dipilih bagi analisis perubahan dasar ekonomi luar negeri ini.

1.1. Permasalahan Kajian

1MDB ialah sebuah perbadanan pembangunan strategik milik kerajaan Malaysia yang ditubuhkan oleh Najib semasa beliau memegang jawatan Perdana Menteri pada 2009. Tidak seperti Khazanah—dana kekayaan negara Malaysia, yang dibiayai oleh dan melabur bagi pihak kerajaan—1MDB asalnya dianggap sebagai entiti yang berasingan daripada

kerajaan (Gomez et al., 2017). Walaupun 1MDB perlu mencari dan melabur dananya sendiri, pinjamannya dijamin oleh kerajaan. Pengerusi Lembaga Pengarah 1MDB, Wok Lodin Kamaruddin, telah menyifatkan 1MDB sebagai "syarikat pelaburan strategik" yang "ditubuhkan untuk memacu ekonomi negara dan pembangunan jangka panjang," didorong oleh pemikiran dan amalan sektor swasta (Ali, 2016). Sejak penubuhannya, 1MDB telah mengumpul dana sendiri dengan pantas melalui penerbitan bon dan pinjaman (Case, 2017). Namun begitu, Menteri yang bertanggungjawab ke atas Unit Perancang Ekonomi (EPU) ketika itu, Abdul Wahid Omar, secara terbuka mengkritik model perniagaan 1MDB; menurutnya "model permodalan rendah dan pinjaman besar" tidak pernah mampan (CNBC, 2016). Akhirnya, 1MDB terbukti kemudiannya sebagai wahana yang digunakan oleh Najib untuk menyedut sumber awam dan dana yang diperoleh melalui bon yang dijamin kerajaannya untuk tujuan kepentingan penaungan politik (*political patronage*) dan dirinya; ini adalah sebahagian daripada sebab Najib dijatuhkan hukuman penjara 12 tahun, denda RM 210 juta, dan diarah membayar cukai RM 1.69 bilion untuk kesalahan berkaitan pada 2020 (New Straits Times, 2020).

Pada mulanya, apabila Najib mengurniakan 1MDB dengan aset strategik dalam bentuk hartanah dan stesen janakuasa yang dibiayai melalui pinjaman asing, beliau mendakwa kebanyakan pinjamannya hanya akan menghasilkan pulangan jangka panjang. Antara pengambilalihannya ialah Projek Bandar Malaysia di Sungai Besi berhampiran ibu kota Malaysia dan syarikat tenaga di bawah Edra Global Energy Bhd. Projek Bandar Malaysia telah dirancang di atas tanah milik kerajaan persekutuan di lokasi yang strategik. Edra Energy ialah penyatuan tiga pengeluar kuasa bebas utama berikut di Malaysia: Kumpulan Tenaga Powertek, Loji Kuasa Kuala Langat dan Kumpulan Jimah Energy. Edra Energy merupakan bahagian penting dalam 1MDB kerana ia mengendalikan lapan loji janakuasa dan mempunyai pelaburan di Bangladesh, Pakistan, Sri Lanka, Mesir dan Emiriah Arab Bersatu selain Malaysia (Edra Energy, 2016). Bagaimanapun, 5 tahun selepas penubuhannya, 1MDB ingkar membayar kepada pemegang bonnya. Ini diikuti dengan pendedahan oleh WSJ dan Sarawak Report bahawa lebih daripada 700 juta USD daripada dana 1MDB telah dikesan dimasukkan ke akaun peribadi Najib (Case, 2017; Sarawak Report, 2015; Wright & Clark, 2015). Akhirnya, Jabatan Keadilan (DOJ) Amerika Syarikat (AS) melancarkan siasatan rasmi dan tindakan undang-undang jenayah pada 2016 dan 2017, dalam usaha mendapatkan semula 4.5 bilion USD yang dicuri daripada dana 1MDB antara 2009 dan 2015 dalam bentuk aset yang ditemui di Amerika Syarikat melalui Inisiatif Pemulihan Aset Kleptokrasinya. Peguam Negara AS, Loretta E. Lynch, memberikan butiran aset 1MDB yang diselewengkan dalam tiga skim:

"Pegawai 1MDB dan sekutu mereka menggelapkan kira-kira \$1 bilion yang bertujuan untuk dilaburkan untuk mengeksploitasi konsesi tenaga yang kononnya dimiliki oleh rakan kongsi asing. Sebaliknya, dana itu telah dipindahkan melalui syarikat luar pesisir dan digunakan untuk memperoleh beberapa aset....Para konspirator secara bersama menyeleweng lebih daripada \$1.3 bilion dana yang diperoleh melalui dua tawaran bon pada 2012 dan \$1.2 bilion tawaran bon susulan yang lain pada 2013. Tambahan pula terperinci dalam aduan, dana yang dicuri telah 'dicuci' di Amerika Syarikat dan digunakan oleh konspirator bersama untuk memperoleh dan melabur dalam pelbagai aset. Aset-aset ini didakwa termasuk hartanah mewah dan hartanah hotel di New York dan Los Angeles, pesawat jet bernilai \$35 juta, karya seni oleh Vincent Van Gogh dan Claude Monet, kepentingan dalam hak penerbitan muzik EMI

Music dan pengeluaran filem The Wolf of Wall Street pada 2013" (US DOJ, 2016)

Di sebalik usaha Najib untuk menafikan tuduhan DOJ AS, realiti kewangan telah pun melanda 1MDB. Syarikat tersebut gagal dalam pembayaran hutangnya dalam jumlah berbilion-bilion dan kerajaan pimpinan Najib—sebagai penjamin 1MDB—terdesak mencari pinjaman dan modal asing untuk menyelamatkan 1MDB. Siasatan DOJ AS mendedahkan bahawa salah satu tekanan hutang asing yang paling mendesak ke atas 1MDB datang daripada International Petroleum Investment Co (IPIC). Untuk pemerolehan dua loji janakuasa, 1MDB bersama anak syarikat IPIC Aabar telah menerbitkan dua bon 10 tahun sebanyak 1.75 bilion USD setiap satu pada 2012. Dalam pengaturan ini, 1MDB terpaksa membayar 1.37 bilion USD kepada Aabar sebagai deposit keselamatan. Bagaimanapun, IPIC menegaskan bahawa ia mahupun Aabar tidak menerima sebarang bayaran daripada 1MDB, dan syarikat yang dibayar oleh 1MDB—Aabar Investments PJS Ltd (Aabar BVI)—bukan sebahagian daripada kumpulan mereka ([The Edge Markets, 11 Mei 2017](#)). Kelewatan 1MDB dalam membayar hutang IPIC membawa kepada penurunan nilai bon yang dikeluarkan oleh kerajaan Malaysia, mewujudkan kontroversi politik yang meluas ([Sarawak Report, 2015](#)). IPIC mengisytiharkan bahawa 1MDB telah mungkir pada hutang 1.1 bilion USD dan obligasi faedahnya ([Reuters, 2016](#)). Kenyataan IPIC itu dianggap sebagai cukup mengejutkan kerana ia mengesahkan dakwaan bahawa 1MDB telah membayar 3.5 bilion USD kepada syarikat luar pesisir British Virgin Islands bernama Aabar Investments PJS Ltd., yang sebenarnya dimiliki oleh penasihat rapat Najib iaitu Low Taek Jho (Jho Low), bukannya syarikat milik IPIC sebenar ([Wright & Clark, 2015](#)). Selepas kejatuhan kerajaan pimpinan Najib pada Mei 2018, bekas ketua pegawai eksekutif 1MDB, Shahrol Azral Ibrahim, memberi keterangan di Mahkamah Tinggi bahawa pada 2014, dana syarikat telah digelapkan dalam dua peringkat ke dalam Aabar palsu ([Sinar Harian, 2020a](#)).

Akhirnya, Najib terdesak untuk memulakan "plan rasionalisasi" berkaitan aset 1MDB untuk menampung hutang syarikat kepada IPIC ([Pua, 2017](#)). Rancangan yang dipengerusikan oleh Najib menjual beberapa siri aset kepada satu negara khususnya: China. China telah pun melabur berbilion-bilion di Malaysia melalui Inisiatif Belt and Road (BRI) yang berkembang sebelum kemelut 1MDB ([Gong, 2019](#); [Liu & Lim, 2019](#); [Tekdal, 2018](#)). Walau bagaimanapun, pelaburan tersebut tidak melibatkan pemilikan aset besar-besaran seperti siri pinjaman dan pelupusan aset pada 2015–2016. Malah, apabila pelupusan aset 1MDB tidak mencukupi untuk menampung hutang terkumpul, Najib dan pembantu rapatnya Jho Low memohon beberapa pinjaman yang diselindungi sebagai pinjaman infrastruktur mega di bawah skim pelaburan BRI China.

1.2. Objektif Kajian

Analisis ini mengkaji bagaimana seorang kleptokrat merangka strategi manipulasi peminggiran dan pemasukan untuk mengetepikan para aktor berpengaruh lain sambil memanfaatkan penyokong setianya untuk memenuhi objektif pinjaman asing dan pelupusan aset strategik beliau. Adalah diandaikan bahawa sistem tawar-menawar perkhidmatan awam jenis pemegang amanah yang sedia ada telah menghasilkan dasar ekonomi luar negeri yang konsisten, di mana keuntungan material negara dikumpul melalui saham ekuiti dan pelaburan langsung asing (FDI) yang dibawa masuk sambil mengekalkan autonomi negara. Walau bagaimanapun, kemunculan kleptokrasi telah membawa perubahan sistem tawar-menawar perkhidmatan awam kepada sistem tawar-menawar kleptokratik, mengakibatkan proses pembuatan keputusan ekonomi luar negeri untuk secara khusus memenuhi kepentingan material peribadi kleptokrat dengan

mengorbankan kedaulatan, autonomi, kedudukan fiskal dan hutang jangka panjang negara.

2. Sorotan Literatur

Negara-negara kecil dan membangun umumnya menggunakan pilihan yang berbeza untuk mendapatkan modal luar negeri, contohnya, pinjaman asing, pelaburan langsung asing (FDI), pelaburan portfolio asing, dan pelupusan ekuiti dan aset bukan kewangan ([International Monetary Fund, 2013](#); [Nunnenkamp, 1989](#)). Lazimnya, negara-negara sedang membangun lebih cenderung kepada pilihan FDI berbanding pilihan lain disebabkan risiko kewangan dan politik yang lebih tinggi yang terlibat dengan aliran masuk hutang asing dan pelupusan aset bukan kewangan ([Katzenstein, 1985](#); [Lin & Sosin, 2001](#); [Magcamit, 2016](#)). Kadar faedah yang tinggi dan tekanan untuk mematuhi pelarasan struktur, seperti program penswastaan dan penjimatan, sering disebut sebagai antara risiko ancaman pinjaman asing yang akan berlaku ([Edwards, 1983](#); [Orelus & Chomsky, 2014a](#)). Penswastaan atau pelupusan aset strategik kepada negara asing juga dianggap sebagai ancaman kepada kedaulatan negara kerana keputusan sedemikian sering dikaitkan dengan kejatuhan pemimpin dan rejim yang dibebani hutang di negara Dunia Ketiga ([Orelus & Chomsky, 2014b](#); [Pepinsky, 2009](#)). Fenomena ini telah diperhatikan di negara-negara yang mempunyai institusi yang lemah dan birokrasi yang tidak cekap, seperti negara-negara di Amerika Latin, Afrika Sub-Sahara, dan Indonesia di era Suharto ([Edwards, 1983](#); [Pepinsky, 2009](#)). Namun begitu, peningkatan mendadak dalam pinjaman asing Malaysia dan pelupusan aset strategik kepada China pada 2015–2016—di tengah-tengah skandal 1MDB Najib—adalah insiden yang menimbulkan persoalan yang cukup signifikan.

Secara asasnya, sistem tawar-menawar perkhidmatan awam (*public service bargains*) di Malaysia di antara kelompok eksekutif politik dengan birokrat pembuat dasar di bawah bentuk tawar-menawar jenis pemegang amanah (*trustee type*) sejak sekian lama telah menghasilkan dasar pinjaman asing dan pemilikan aset strategik yang konsisten, di mana keuntungan material negara dikumpulkan serta ditingkatkan dari semasa ke semasa melalui saham ekuiti dan FDI yang dibawa masuk sambil mengekalkan autonomi negara ([Daud, 2020, 2004](#); [Embong, 2008](#); [Gomez et al., 2017](#); [Lafaye de Micheaux, 2019](#)). Walau bagaimanapun, kedatangan kleptokrasi yang membawa peralihan sistem tawar-menawar kepada jenis kleptokratik telah mengakibatkan proses pembuatan keputusan pinjaman dan pelupusan aset kepada kuasa asing untuk secara khusus memenuhi kepentingan material peribadi kleptokrat dengan mengorbankan kedaulatan, autonomi, kedudukan fiskal dan hutang jangka panjang negara.

Dihujahkan bahawa autonomi birokrat yang secara khusus bertanggungjawab dalam pembuatan dasar ekonomi luar negeri di bawah bentuk tawar-menawar pemegang amanah antara eksekutif politik dan birokrat terjejas secara negatif apabila bentuk tawar-menawar beralih kepada jenis kleptokratik selepas eksekutif yang kleptokrat menggunakan strategi manipulasi mereka. Risiko yang ditanggung oleh kleptokrasi bukan sahaja mengancam kedudukan eksekutif politik dan autonomi birokrat tetapi juga sumber dan aset strategik negara apabila ia melibatkan tekanan untuk menjelaskan hutang asing. Dalam tawar-menawar kleptokratik seperti itu, eksekutif kleptokratik melemahkan keupayaan pihak birokrasi untuk mempengaruhi kedua-dua penggubalan dasar pinjaman dan pelupusan asing demi memelihara kepentingan mereka, terutamanya kerana autonomi terhad yang dimiliki oleh birokrat. Perbezaan dalam penilaian pinjaman asing dan pelupusan aset strategik secara logiknya memaksa kleptokrat, yang kepentingannya

sudah terancam, untuk meninggalkan sistem tawar-menawar perkhidmatan awam jenis pemegang amanah sedia ada yang memberi autonomi besar kepada birokrat. Langkah ini disertai dengan objektif utama untuk menukar pinjaman asing dan proses pembuatan keputusan pelupusan aset strategik negara demi menyelamatkan kepentingan kleptokrat, walaupun dalam keadaan kos risiko kejatuhan negara menjadi hutang asing yang besar. Di sinilah strategi manipulasi yang berbeza dimainkan. Di satu sisi, secara dalaman, kedua-dua strategi peminggiran dan pemasukan mengubah sistem tawar-menawar perkhidmatan awam yang sedia ada dalam proses pembuatan keputusan. Sebaliknya, secara luaran, keputusan berkaitan pinjaman asing dan pelupusan aset strategik negara akan berubah. Namun begitu, keupayaan kleptokrat untuk mencapai kepentingan mereka adalah cukup bergantung kepada aktor yang terlibat dalam proses pembuatan keputusan pinjaman asing dan keputusan pelupusan aset strategik negara.

3. Metod Kajian

Kajian ini menggabungkan kajian kes perbandingan kualitatif yang memfokuskan pada dua siri perubahan dasar ekonomi luar negeri Malaysia: (1) penjualan aset strategik 1MDB kepada China pada 2015 iaitu Edra Energy dan sebahagian ekuiti Bandar Malaysia, serta (2) sebahagian daripada pinjaman yang diperoleh dari China pada November 2016 seperti TSGP, MPP dan ECRL yang digunakan bagi membayar hutang 1MDB. Kedua-dua siri kes ini digabungkan dengan strategi pengesanan proses (*process-tracing*) dalam kes (*within case*) yang memfokuskan manipulasi dan perubahan dalam tawar-menawar politik-pentadbiran yang membawa implikasi perubahan dasar ekonomi luar negeri. Teknik persampelan bertujuan telah digunakan bagi mengumpul maklumat dari sekumpulan sampel yang khusus dan spesifik serta bertepatan dengan objektif kajian. Beberapa siri temubual bersama aktor yang relevan seperti bekas Perdana Menteri Malaysia keempat dan ketujuh iaitu Tun Dr. Mahathir Mohamad, pegawai senior dari Kementerian Kewangan (MoF), Unit Perancang Ekonomi (EPU), Bank Negara Malaysia (BNM), Khazanah, Tenaga Nasional Berhad (TNB), bekas Ketua Menteri Melaka Adly Zahari, serta pegawai Multilateral Economic and Environment di Kementerian Luar Negeri Malaysia telah dijalankan. Kesemua informan ini dipilih berdasarkan penglibatan secara langsung mereka dalam isu dasar ekonomi luar negeri Malaysia. Bagi tujuan triangulasi, data-data sumber primer dari temubual tadi turut digandingkan dengan dapatan sumber sekunder seperti laporan dari Mahkamah dalam kes 1MDB, laporan Peguam Negara, kenyataan akhbar Kementerian Kewangan (MoF), dan juga sumber-sumber akhbar dan portal yang relevan.

4. Hasil Kajian

4.1. Pinjaman Asing dan Pelupusan Aset Strategik Malaysia ke China pada 2015–2016

4.1.1. Penjualan 100% Edra Global Energy kepada China General Nuclear Power Corporation.

Pada November 2015, semua aset kuasa 1MDB di bawah Edra Global Energy Bhd telah dijual kepada China General Nuclear Power Corporation (CGN) dengan harga tunai RM9.83 bilion. Pada mulanya, 1MDB telah membayar RM12 bilion untuk saham ekuiti aset kuasa Edra dan mengumpul hutang bernilai RM6 bilion ([The Star, 2015](#)). Perlu diingatkan bahawa penglibatan 1MDB dalam sektor tenaga sudah pun dikritik hebat:

"1MDB tidak sepatutnya wujud. Kita sudah mempunyai Khazanah dan PNB untuk melabur bagi pihak kerajaan dan rakyat, kita sudah mempunyai TNB [utiliti elektrik berkaitan kerajaan Malaysia] dan Petronas [syarikat petroleum nasional Malaysia] untuk menguruskan sektor tenaga kita".

(Temu bual, bekas pegawai TNB, Rotterdam, 25 Disember 2019).

Strategi pelupusan ini menandakan perubahan ketara daripada norma oleh kerajaan Malaysia pimpinan Najib; tidak pernah sebelum ini penjualan aset strategik negara dilakukan kepada entiti asing sejak kemerdekaan Malaysia pada 1957, dan strategi tersebut melanggar dasar pemilikan asing negara di bawah Dasar Ekonomi Baru 1971. Ia merupakan penggabungan dan pengambilalihan sektor kuasa yang terbesar di Malaysia dan salah satu yang terbesar di Asia pada tahun itu (1MDB, 2015). Urus niaga ini juga ditandatangani di tengah-tengah kejatuhan nilai ringgit, yang muncul sebagai "mata wang berprestasi paling teruk Asia—turun hampir 19 peratus berbanding dolar—dan ketidaktentuan politik yang disebabkan oleh 1MDB" (Reuters, 2015).

Ini mencetuskan tindak balas yang kuat daripada pembangkang kerana ia mencerminkan masalah kritikal di sekitar hutang 1MDB yang melonjak selain melanggar undang-undang pemilikan asing negara (Straits Times, 2015). Rafizi Ramli, setiausaha agung parti pembangkang ketika itu, Parti Keadilan Rakyat, berkata keputusan itu "bercanggah dengan peraturan sedia ada yang membenarkan pelabur asing memegang sehingga maksimum 49 peratus pegangan ekuiti dalam sektor tenaga untuk melindungi kepentingan negara". Perkara ini bahkan dipersetujui oleh rakan kabinet Najib, Menteri Tenaga Maximus Ongkili (Ramli, 2015). Pengambilalihan Edra oleh China menimbulkan kontroversi besar kerana pembekal tenaga negara, TNB, juga telah mengemukakan bidaan bagi aset tersebut, yang bernilai lebih sedikit RM8 bilion (The Edge Financial Daily, 2015). Pada dasarnya, 1MDB yang dikuasai Najib sepatutnya menjual Edra kepada TNB dan bukannya China. Malah, seorang bekas pegawai TNB mendedahkan bahawa TNB sanggup membida lebih tinggi, tetapi Najib sebaliknya tetap memutuskan untuk menjual Edra kepada China:

"Saya masih ingat bahawa TNB sanggup membida lebih tinggi tetapi mereka [1MDB] menjualnya [Edra Energy] kepada China kerana mereka memerlukan wang tunai yang banyak, cepat, untuk membayar hutang 1MDB".

(Temu bual, bekas pegawai TNB, Rotterdam, 25 Disember 2019)

Dalam temu bual dengan penyelidik, Ketua Menteri Melaka, Adly Zahari, menganggap pelupusan Edra kepada syarikat China sebagai kehilangan aset negara dan kehilangan peluang pembangunan masa depan dalam sektor tenaga untuk bakat tempatan Malaysia:

"Model perniagaan [1MDB] mereka sangat bermasalah...mereka [1MDB] menjual Edra Energy hanya untuk wang tunai tanpa sebarang faedah jangka panjang untuk bakat tempatan Malaysia atau Melaka dalam sektor tenaga".

(Temu bual, Adly Zahari, Ketua Menteri Melaka, The Hague, 12 September 2019)

4.1.2. Pelupusan 24% Projek Bandar Malaysia kepada China Railway Engineering Corp.

Pelupusan kritikal kedua Najib ke China berlaku pada Disember 2015—sebulan selepas pengambilalihan Edra Energy oleh China. Enam puluh peratus daripada kepentingan 1MDB dalam Projek Bandar Malaysia telah dijual kepada konsortium yang 40% dimiliki oleh China Railway Engineering Corp (CREC), salah satu perusahaan milik negara terbesar China (Liu & Lim, 2019). Projek Bandar Malaysia ialah projek pembangunan bercampur kira-kira dua juta meter persegi di tengah-tengah ibu kota Malaysia, Kuala Lumpur, merangkumi kedua-dua hartanah kediaman dan komersial. Pada mulanya, sebagai sebahagian daripada rancangan 15-20 tahun Najib untuk transformasi “Greater Kuala Lumpur”, anak syarikat 1MDB, Real Estate Sdn Bhd, sepatutnya membangunkan Bandar Malaysia. Bekas eksekutif kanan syarikat pelaburan berkaitan kerajaan Malaysia (GLIC) mengesahkan dalam temu bual dengan penyelidik bahawa Najib memutuskan untuk melepaskan kepentingan 1MDB dalam projek itu untuk membayar hutang.

“Bandar Malaysia telah dilupuskan hanya untuk tujuan semata-mata untuk menampung hutang 1MDB sebelum ini. 1MDB mencipta hutang lain sebelum ini, dan cuba menutup dengan hutang baru. Hutang yang lebih besar. Seolah-olah mereka sedang menggali lubang baru untuk menutup lubang mereka sebelum ini. Mereka juga cuba meningkatkan nilai hartanah Bandar Malaysia di atas kertas hanya untuk mendapatkan wang tunai yang lebih besar”.

(Temu bual, bekas eksekutif kanan syarikat pelaburan berkaitan kerajaan Malaysia (GLIC), Rotterdam, 18 Ogos 2019).

4.1.3. Kontrak Laluan Rel Pantai Timur (ECRL) kepada China Communications Construction Company (CCCC).

Najib menandatangani pinjaman terbesarnya dari China empat bulan selepas DOJ AS melancarkan siasatan rasmi ke atas 1MDB pada Julai 2016. Semasa lawatannya ke Beijing pada November 2016, Najib menganugerahkan projek ECRL bernilai RM55 bilion kepada China Communications Construction Company (CCCC) yang sangat kontroversi. Pemilihan CCCC sebagai kontraktor utama projek itu dikritik kerana ia “tidak pernah terlibat menghasilkan kereta api” (The Malaysian Reserve, 2017). Selain itu, ia telah dihalang daripada menjalankan perniagaan di beberapa projek Bank Dunia selama lapan tahun kerana “skandal rasuah, memainkan peranan utama dalam membina pulau buatan di Laut China Selatan” (Bogdanich & Forsythe, 2018). Dengan kos yang mengejutkan RM91.67 juta setiap kilometer, projek ECRL itu dianggap sebagai salah satu pertubuhan rel dan kargo antara negeri paling mahal di dunia. Najib komited untuk membayar kadar faedah 3.5% dengan 85% pinjaman daripada China Export-Import (EXIM Bank) tujuh tahun selepas pembinaan dimulakan (Jomo, 2017). Selanjutnya, di tengah-tengah kesan “tidak menentu” projek dan kemungkinan kewangan, kedudukan fiskal kerajaan boleh “melemah” jika projek itu berjumlah hampir 8% daripada hutang awam negara—“gagal menjana pulangan yang mencukupi untuk perkhidmatan dan membayar balik hutang yang ditanggung.” (Lee, 2016).

Di samping itu, kebanyakan kajian kebolehlaksanaan yang dijalankan untuk projek kereta api seumpama itu di Pantai Timur pada tahun 1984 menyimpulkan bahawa projek seumpama itu tidak berdaya maju dari segi kewangan (Jomo, 2017; Malaysiakini, 2019; Muhammad, 2019).

“Kita tidak mampu untuk kendalikan skim pembiayaan rangkaian kereta api [ECRL] ini. Ia akan membebankan kerajaan dan rakyat untuk

menanggung hutang...dan kadar faedah yang tinggi dikenakan tanpa pulangan yang berdaya maju. Ia sepatutnya situasi menang-menang, bukannya perjanjian berat sebelah”.

(Temu bual, Mahathir Mohamad, Kuala Lumpur, 24 Ogos 2017)

Seorang ahli parlimen pembangkang, Tony Pua, mendedahkan bahawa kajian kebolehlaksanaan terbaru yang dijalankan oleh HSS Integration dari 2009 hingga 2015 menganggarkan projek seumpama itu menelan belanja sekitar RM30 bilion, jauh lebih rendah daripada angka RM55 bilion yang diumumkan Najib ([The Edge Markets, 2016b](#)). Tambahan pula, pentadbiran Najib enggan mendedahkan kajian kebolehlaksanaan HSS kepada umum. Akhirnya, Sarawak Report mendedahkan butiran rancangan Najib. Perdana Menteri telah menaikkan kos ECRL sebanyak beberapa bilion dengan persetujuan rakan sejawatnya dari China untuk menampung hutang 1MDB kepada IPIC ([Sarawak Report, 2016](#)). Keterangan pembantu rapat Najib, Amhari Efendi di Mahkamah Tinggi semasa perbicaraan 1MDB pada September 2019 dan laporan WSJ mengenai perjanjian terselindung ECRL pada Januari 2019 mengesahkan tuduhan ini. Walaupun Najib dapat membayar sebahagian daripada hutang 1MDB kepada IPIC melalui kos ECRL yang melambung tinggi, China jelas akan mendapat manfaat secara besar-besaran dari segi pulangan strategik dan ekonomi daripada projek itu, dengan perbelanjaan pembayar cukai Malaysia ([Evers, 2017](#); [Jomo, 2017](#); [Mohamad, 2017](#)).

4.1.4. Kontrak Trans-Sabah Gas Pipeline dan Multi Product Pipeline kepada China Petroleum Pipeline Bureau.

Berbeza dengan kes ECRL, tiada rekod panggilan terbuka untuk tender atau kajian kebolehlaksanaan sama sekali pernah dijalankan dalam kes projek Paip Gas Trans-Sabah (TSGP) dan Pelbagai Produk (MPP) sebelum lawatan Najib ke Beijing pada 2016. MPP melibatkan paip petroleum pelbagai produk sepanjang 600 km yang menghubungkan Melaka dan Port Dickson ke Jitra di utara Kedah dan menelan belanja 4.53 bilion yuan dan RM2.53 bilion, atau kira-kira RM5.35 bilion. TSGP pula ialah saluran paip gas sepanjang 662 km dari Terminal Gas Kimanis ke Sandakan dan Tawau, menelan kos 3.08 bilion yuan dan RM2.14 bilion, atau kira-kira RM4.06 bilion ([The Star, 2018a](#)). Berikutan kekalahan Najib pada 2018, Menteri Kewangan baharu Lim Guan Eng mendedahkan bahawa 88% daripada jumlah dana untuk kedua-dua projek telah digunakan tetapi hanya 13% daripada kerja telah siap ([The Star, 2018b](#)). Kedua-dua projek itu bahkan "disembunyikan" di bawah fail merah, jauh daripada penelitian kebanyakan pegawai di Perbendaharaan semasa Najib menjadi perdana menteri. Lim mendedahkan bahawa kementerian terkejut apabila mendapati RM4.71 bilion dan RM3.54 bilion untuk projek TSGP dan MPP, masing-masing telah dibayar kepada Biro Paip Petroleum China (CPPB) walaupun pada akhir Mac 2018, projek tersebut masing-masing hanya mencapai 14.5% dan 11.4% siap. Secara keseluruhan, RM8.25 bilion telah dibelanjakan, iaitu 87.7% daripada jumlah nilai projek, walaupun purata kadar penyediaan hanya 13% dan baki dua tahun kontrak. Ini juga menandakan satu lagi penyimpangan dalam proses pembuatan keputusan pinjaman asing Malaysia kerana ia berdasarkan sepenuhnya pada pencapaian berdasarkan masa dan bukan pada pencapaian kemajuan penyediaan kerja ([The Star, 2018b](#)).

Kementerian Kewangan Malaysia yang baru selepas kekalahan Najib Razak menerbitkan siaran media pada 11 Jun 2018: "*Skandal Saluran Paip Suria Strategic Energy Resources Sdn Bhd (SSER) RM9.4 Bilion: Pembayaran RM8.3 Bilion Atau 88% Daripada Nilai Projek Yang Dibuat Walaupun Sahaja 13% Kerja Progresif Telah Siap, Tanah Belum Diperolehi*

Dan Undang-undang Tidak Dipatuhi.” Keluaran tersebut menyediakan butiran kritikal berikut:

“Kami telah meminta bantuan pegawai Perbendaharaan dan Ketua Setiausaha Negara untuk menentukan kebenaran dakwaan bekas Perdana Menteri bahawa satu trilion dolar AS komitmen yang dibuat oleh China kepada Malaysia dikaitkan dengan pemeteraian dua perjanjian saluran paip bernilai RM9.4 bilion. Semua pegawai yang ditanya telah menyatakan bahawa dakwaan oleh Dato’ Seri Najib ini adalah tidak benar. Tidak disebutkan tentang pelbagai ‘komitmen’ yang dibuat oleh China seperti yang didakwa oleh Dato’ Seri Najib dalam mana-mana kertas Kabinet yang dibentangkan pada 2016 dan 2017, yang meluluskan projek SSER. Kami juga mendapati bahawa atas sebab tertentu, projek Laluan Rel Pantai Timur (ECRL) dan projek SSER sentiasa dibentangkan bersama dalam kertas Kabinet yang sama oleh Dato’ Abdul Rahman Dahlan, Menteri di Jabatan Perdana Menteri ketika itu untuk kelulusan Kabinet. Ini menimbulkan tanda tanya kerana projek ECRL dan SSER adalah jauh berbeza dari segi sifat dan perniagaan, melibatkan syarikat, kontraktor dan geografi yang berbeza, walaupun mereka dibiayai oleh Bank EXIM China yang sama. Dato’ Seri Najib sengaja enggan menjawab persoalan pokok skandal RM9.4 bilion ini mengapa pembayaran RM8.3 bilion yang bersamaan dengan 88% daripada nilai projek telah dibuat walaupun hanya 13% sahaja daripada kemajuan kerja yang telah selesai. Mengapakah beliau membenarkan pengeluaran sedemikian dibuat dalam tahun pertama kontrak 3 tahun? Lebih buruk lagi, kami telah mendapati bahawa SSER telah gagal mendapatkan sebarang hak daripada Petronas seperti yang dikehendaki oleh undang-undang untuk memasang paip bagi MPP, dan juga telah gagal memperoleh tanah yang diperlukan di Sabah untuk melakukan perkara yang sama untuk TSGP. Di sebalik pendedahan yang mengejutkan itu, Dato’ Seri Najib masih mendakwa bahawa semua proses, prosedur dan undang-undang yang diperlukan telah dipatuhi berhubung pemeteraian kedua-dua projek saluran paip ini”.
(Kementerian Kewangan, 11 Jun 2018)

Lim juga menegaskan bahawa pegawai Perbendaharaan yang bekerja di SSER adalah pegawai yang sama yang berurusan dengan SRC International, bekas unit 1MDB yang sedang disiasat berhubung deposit RM42 juta ke dalam akaun Najib:

“Presiden SSER ialah Datuk Mohammed Azhar bin Osman Khairuddin, yang juga pengarah syarikat. Beliau juga merupakan ahli lembaga pengarah Putrajaya Perdana Sdn Bhd, sebuah syarikat yang mempunyai hubungan langsung dengan Low Taek Jho [Jho Low]”. (Kementerian Kewangan, 11 Jun 2018)

Pada 5 April 2019, SSER didenda RM18 juta oleh Mahkamah Sesyen Malaysia kerana “gagal mematuhi syarat Bank Negara Malaysia (Bank Negara Malaysia BNM)” di mana “SSER telah mengeluarkan dana pinjaman daripada The Export-Import Bank of China dengan tidak berdasarkan kemajuan projek Multi-Product Pipeline (MPP) dan Trans-Sabah Gas Pipeline (TSGP) dan membayar RM8.3 bilion atau 88 peratus daripada kos pembinaan RM9.4 bilion untuk dua projek kepada kontraktor, China Petroleum Pipeline Engineering Co Ltd (CPP) apabila kemajuan kerja hanya pada 13 peratus” (The Edge

[Markets, 2019a](#)). Hakim Manira Mohd Noor menegaskan bahawa kesalahan yang dilakukan oleh SSER boleh "memberi impak negatif kepada kepentingan awam dan ekonomi negara dan hukuman itu menjadi pengajaran kepada SSER dan syarikat lain untuk tidak melakukan kesalahan yang sama." Mengikut tiga pertuduhan pertama, SSER didakwa kerana gagal mematuhi syarat dalam kelulusan bertulis BNM di bawah Subseksyen 214(2) Akta Perkhidmatan Kewangan 2013 (bertarikh 13 April 2017) untuk memperoleh pinjaman mata wang asing daripada bukan pemastautin, yang mana SSER telah mengeluarkan dana pinjaman daripada Bank EXIM bukan berdasarkan kemajuan projek MPP ([The Edge Markets, 2019a](#)). SSER juga gagal memastikan tadbir urus yang baik dan berkesan dalam menguruskan pelaksanaan projek MPP dan mendapatkan kelulusan bertulis daripada BNM untuk perubahan maklumat berhubung garis masa pelaksanaan projek. Bagi pertuduhan keempat hingga keenam, SSER dikenakan pertuduhan yang sama: kegagalan mematuhi syarat BNM, iaitu mengeluarkan dana pinjaman daripada Bank EXIM bukan berdasarkan kemajuan projek untuk projek TSGP; kegagalan memastikan tadbir urus yang baik dan berkesan dalam melaksanakan projek TSGP; dan kegagalan mendapatkan kelulusan bertulis daripada BNM untuk perubahan maklumat berhubung garis masa pelaksanaan. Malah, pegawai pendakwa BNM Nurdeenie Abdul Rashid mendesak hukuman setimpal atas keseriusan kesalahan, yang membawa kepada kejatuhan nilai ringgit berbanding mata wang lain ([The Edge Markets, 2019a](#)).

Tommy Thomas, Peguam Negara Malaysia yang ditugaskan untuk mendakwa Najib dan sekutunya dalam kes 1MDB, menulis dalam autobiografinya:

"Tidak dinafikan, projek MPP [Multi Product Petroleum Pipeline] dan TSGP [Trans-Sabah Gas Pipeline] adalah berkait dengan 1MDB. Mereka dirancang pada masa 1MDB dan anak syarikatnya berada dalam krisis kewangan yang mendalam. Projek-projek ini telah distrukturkan untuk menjana dana dengan cepat, tidak syak lagi untuk menutup kerugian dalam 1MDB. Fakta-fakta ini membantu menjelaskan semua anomali, bermula dengan syarat pembayaran yang belum pernah berlaku sebelum ini, di mana pembayaran yang besar telah dikeluarkan dengan cepat tanpa mengambil kira jumlah kerja yang dilakukan, pelanggaran terang-terangan terhadap syarat kelulusan Bank Negara, kekurangan rundingan yang meluas sebelum menandatangani perjanjian kontrak berbilion-bilion dan ruang masa yang sangat singkat merangkumi tarikh penubuhan SSER serta kontrak yang ditandatangani. Jelas sekali, projek itu bukanlah produk akhir yang menjadi matlamat utama. Mereka hanyalah satu cara untuk mencapai matlamat lain. Tujuan akhirnya adalah untuk menyelamatkan 1MDB daripada lemas dalam hutangnya sendiri. Jelas sekali, semua usaha itu hanya membeli masa 1MDB selama beberapa bulan. Akhirnya, 1MDB tidak dapat diselamatkan. Ia muflis tanpa harapan" ([Thomas, 2021, hlm. 329](#)).

4.2. Strategi Manipulasi Najib Razak dan Tawar-menawar Kleptokratik

Dalam proses penggubalan dasar ekonomi luar negeri Malaysia, eksekutif Malaysia, seperti Perdana Menteri dan Menteri Kewangan, memberikan tahap autonomi yang tinggi kepada rakan birokrasi mereka, seperti Ketua Setiausaha Perbendaharaan di MOF dan Unit Perancang Ekonomi (EPU). Tawar-menawar "jenis pemegang amanah" ini terhasil daripada sistem politik-ekonomi yang memperuntukkan autoriti pinjaman asing dan

tanggungjawab pembuatan keputusan berkenaan aset strategik kepada tiga agensi pusat berikut: "Perbendaharaan Persekutuan, yang berurusan dengan belanjawan dan kelulusan pinjaman; EPU, yang bertanggungjawab untuk peruntukan kerajaan dan kelulusan projek; dan Unit Penyelarasan Pelaksanaan Awam yang berfungsi memantau dan menilai prestasi perusahaan awam di negara ini" (Rugayah, 1995, hlm. 68). Menurut seorang pegawai kanan EPU, eksekutif Malaysia memperuntukkan autonomi sedemikian kepada EPU untuk meningkatkan bahagian ekuiti tempatan berbanding pemilikan asing (Pegawai kanan di Unit Perancang Ekonomi (EPU), temu bual, 11 September 2020; lihat juga Mehmet , 1986; Puthuchear, 1960). Kekuatan institusi birokrat Malaysia di bawah tawar-menawar perkhidmatan awam jenis pemegang amanah diiktiraf oleh Hood and Lodge (2006) dan didokumentasikan dengan baik dalam literatur ekonomi politik "negara pembangunan" (Daud, 2020; Embong, 2008). Bagaimanapun, skandal 1MDB Najib dan perjanjian seterusnya dengan China telah mengubah sistem penggubalan dasar pinjaman asing dan pelupusan aset Malaysia khususnya daripada tawar-menawar jenis pemegang amanah kepada tawar-menawar jenis kleptokratik melalui beberapa siri manipulasi.

Apabila Najib menubuhkan 1MDB pada 2009, beliau bukan sahaja mengurniakkannya dengan pelbagai aset strategik awam, tetapi juga memastikan kawalan sepenuhnya beliau ke atas syarikat itu, yang merupakan penyimpangan daripada konvensional pembuatan keputusan ekonomi di Malaysia. Dokumen mahkamah menunjukkan bahawa pada 2 September 2009, Kementerian Kewangan Diperbadankan yang dikawal Najib memasukkan Artikel 117 dalam kontrak 1MDB, yang menjadikan Najib sebagai pemegang kepentingan tunggal dalam pembuatan keputusan berkaitan pelaburan syarikat dan memberi beliau kuasa untuk menolak keputusan lembaga pengarah (The Edge Markets, 2019b). Artikel ini menggantikan Artikel 9A, yang memberikan kuasa pembuatan keputusan kepada "Kerajaan Persekutuan", bukan "Perdana Menteri" (The Edge Markets, 2019c). Walaupun 1MDB secara rasmi mempunyai struktur korporat tiga peringkat, termasuk peringkat pengurusan, lembaga pengarah, dan lembaga penasihat, Najib—sebagai Perdana Menteri, Menteri Kewangan, dan pengerusi lembaga penasihat 1MDB—adalah satu-satunya penandatangan semua pelaburan 1MDB. Bekas ketua pegawai eksekutif 1MDB, Shahrol Azral Ibrahim Halmi, mendedahkan bahawa peralihan kuasa pembuatan keputusan daripada 'kerajaan persekutuan' kepada 'Perdana Menteri' dibuat atas nasihat Jho Low. Ketua pendakwa raya terhadap Najib, Gopal Sri Ram menyatakan dalam kenyataan pembukaannya mengenai hubungan antara kawalan Najib ke atas 1MDB dan matlamat kleptokratnya:

"Beliau [Najib] juga menyebabkan pindaan dibuat ke atas artikel syarikat untuk meletakkan dirinya dalam kawalan tunggal terhadap perkara penting berkaitan perniagaan dan hal ehwal syarikat. Pendek kata, beliau adalah berkuasa sepenuhnya. Selain itu, beliau adalah pengerusi lembaga penasihat syarikat itu. Beliau menggunakan kedudukan itu dan Perdana Menteri dan Menteri Kewangan untuk melakukan tindakan tertentu dan untuk mempengaruhi lembaga pengarah 1MDB untuk melakukan transaksi luar biasa tertentu dengan tergesa-gesa yang tidak wajar. Matlamat akhir tertuduh adalah untuk mendapatkan kepuasan untuk dirinya sendiri. Beliau berjaya mencapai matlamat itu" (Sri Ram, 2019).

Semasa menjadi perdana menteri, Najib melantik Ahmad Husni Hanadzlah sebagai Menteri Kewangan Kedua, yang kemudiannya meletak jawatan di tengah-tengah skandal 1MDB. Lima bulan kemudian, pada November 2016, Hanadzlah dan bekas Timbalan

Perdana Menteri Muhyiddin Yassin—yang dipecat oleh Najib—disiasat di bawah Akta Hasutan 1948 kerana didakwa mendedahkan rahsia 1MDB ([Free Malaysia Today, 2016](#); [New Straits Times, 2016](#); [The Edge Markets, 2016a](#)). Ini menunjukkan Najib menggunakan pemasukan dan peminggiran sebagai strategi manipulasi. Pemeriksaan terhadap komposisi pelaku yang terlibat dalam proses pembuatan keputusan mendedahkan dua pola yang jelas. Pertama, aktor tertentu biasanya terlibat dalam perbincangan tetapi dipinggirkan daripada proses pembuatan keputusan. Kedua, para pelaku tersebut sengaja diketepikan berdasarkan kuasa Najib. Malah, Ketua Pegawai Eksekutif 1MDB, Shahrol Azral Ibrahim Halmi, memberi keterangan di Mahkamah Tinggi pada 2019 bahawa beliau telah "tidak digalakkan" daripada bertanya tentang perkara yang bukan di bawah bidang kuasanya dan "semua orang dalam syarikat itu telah bekerja dalam 'silo' mereka sendiri." ([The Malaymail, 2019a](#)).

4.2.1. Strategi Peminggiran

Pelaksanaan strategi peminggiran Najib diakui secara meluas oleh beberapa birokrat dan eksekutif yang tidak berkompromi dengan kes kleptokrasi beliau. Penjualan 100% pegangan 1MDB dalam Edra Energy pada 2015, misalnya, bukan sahaja dibuat bertentangan dengan kehendak Menteri Tenaga Maximus Ongkili, tetapi juga dengan mengecualikan Menteri Kewangan Kedua Ahmad Husni Hanadzlah, yang menyokong 1MDB mengekalkan 30% pegangan dalam Edra ([The Edge Markets, 2019c](#)). Seorang bekas pegawai TNB menegaskan dalam temu bual:

"Keputusan [Najib] untuk melepaskan 100% ekuiti Edra kepada China adalah bukti beliau tidak menghiraukan undang-undang had pemilikan asing sebanyak 49% dalam sektor tenaga negara".

(Temu bual, bekas pegawai TNB, Rotterdam, 25 Disember 2019)

Seorang pegawai kanan di Suruhanjaya Pencegahan Rasuah Malaysia menekankan:

"Perkara yang paling teruk tentang 1MDB ialah mereka tidak mempunyai seorang pun wakil [birokrat] daripada Kementerian Kewangan".

(Temu bual, pegawai kanan Suruhanjaya Pencegahan Rasuah Malaysia [SPRM], Skype, 8 Jun 2021)

Selepas kekalahan Najib pada 2018, Ahmad Husni Hanadzlah memberi keterangan di Mahkamah Tinggi bahawa Najib memainkan peranan penting dalam "menyebabkan Kementerian Kewangan terjerat dengan 1MDB dan syarikat subsidiarinya" ([New Straits Times, 2019](#)). Beliau juga menyifatkan Najib sebagai "orang yang autokratik dalam urusannya dengan 1MDB" yang melayannya "seperti budak pejabat dalam hal berkaitan 1MDB" ([The Edge Markets, 2019b](#)).

Najib juga telah menggunakan strategi peminggiran dalam urusan niaga pinjaman asing lain yang belum pernah berlaku sebelum ini—perjanjian China 2016—semasa beliau disiasat oleh DOJ AS. Urusan niaga 2016 boleh dianggap sebagai pelanggaran yang paling kontroversi dalam sistem tawar-menawar jenis pemegang amanah yang sedia ada di Malaysia. Birokrat EPU dikecualikan daripada proses mereka bentuk cadangan pinjaman, dan nasihat serta amaran mereka terhadap pinjaman ini juga ditolak ([MalaysiaKini, 2019](#)). Dalam temu bual mereka dengan penyelidik, seorang pegawai kanan di Suruhanjaya Pencegahan Rasuah Malaysia (SPRM) menekankan "garisan pelaporan" yang bermasalah dalam perjanjian ekonomi asing Malaysia yang melibatkan 1MDB; tiada wakil

daripada Kementerian Kewangan (MoF) telah dimasukkan semasa proses pembuatan keputusan (Pegawai Kanan di Suruhanjaya Pencegahan Rasuah Malaysia, temu bual, 8 Jun 2021). Ini disokong oleh seorang pegawai dari Kementerian Luar Malaysia yang menyifatkan peminggiran tersebut sebagai "tidak beretika", yang "melanggar prosedur", dan sesuatu yang "tidak sepatutnya berlaku" (Pegawai Kanan dari Kementerian Luar Malaysia, temu bual, 2 Julai 2019). Daim Zainuddin, yang dilantik sebagai Duta Khas oleh kerajaan Malaysia yang baharu untuk berunding semula dengan China, mendedahkan lagi proses peminggiran ini. Beliau mengkritik Najib kerana mendesak projek ECRL lama dengan kos yang tinggi melebihi RM55 bilion dengan perbelanjaan rakyat dan "mengabaikan nasihat baik" daripada birokrat EPU. Beliau menekankan:

"Tidakkah EPU menjelaskan bantahan dan kebimbangannya dengan ketara terhadap kertas kerja yang dibentangkan kepada kabinet, dan mengapa bantahan dan kebimbangan ini tidak diendahkan?" (MalaysiaKini, 2019). Dalam temu bual, seorang pegawai kanan EPU mendedahkan bahawa menjadi amalan biasa bagi Ketua Pengarah EPU untuk "menulis surat untuk membantah rancangan Perdana Menteri" jika "fakta dan angka" bertentangan dengan rancangan itu. Ini menjelaskan mengapa Najib tidak melanjutkan kontrak Ketua Pengarah EPU ketika itu, Rahamat Bivi Yusoff. Seorang bekas eksekutif kanan di dana kekayaan negara Malaysia menyifatkan Rahamat Bivi Yusoff sebagai "birokrat paling berani dan paling kuat" yang berani bersuara menentang perjanjian China Perdana Menteri (Bekas eksekutif kanan syarikat pelaburan berkaitan kerajaan Malaysia (GLIC), temu bual, 18 Ogos 2019).

Seorang birokrat kanan di Kementerian Luar Negeri menekankan:

"EPU cukup berani untuk mempertahankan pendirian mereka, tetapi mereka tidak berdaya untuk menghentikan pinjaman pantas 1MDB-China melalui Bank ICBC".

(Temu bual, birokrat kanan di Kementerian Luar Negeri, 1 Ogos 2021)

Dalam autobiografinya, Peguam Negara Malaysia Tommy Thomas secara tidak langsung mendedahkan butiran strategi peminggiran Najib terhadap aktor birokrasi yang berbeza, seperti birokrat Kementerian Kewangan (MOF):

"Berdasarkan magnitud kontrak, seseorang akan mengandaikan bahawa MOF akan melaksanakan pengawasan ke atas entiti subsidiarinya, SSER dan mungkin melibatkan kementerian, jabatan atau agensi kerajaan lain yang berkaitan untuk membantu menilai daya maju kewangan dan komersial serta aspek teknikal kebolehlaksanaan projek. Bagaimanapun, tiada penyeliaan atau pemantauan yang berlaku. Sebaliknya, sebuah syarikat yang baru diperbadankan, tanpa rekod prestasi atau kepakaran terdahulu dalam mana-mana perniagaan, memperoleh kelulusan kabinet untuk kedua-dua projek pada Julai 2016, hanya dua bulan selepas penubuhannya". (Thomas, 2021, hlm. 326)

Satu lagi sasaran peminggiran ialah BNM:

"Seterusnya, sumber pembiayaan RM8 bilion itu. Sekali lagi, dari China: melalui EXIM Bank China. Memandangkan SSER meminjam secara besar-besaran daripada bank asing, undang-undang memerlukan kelulusan bertulis terlebih dahulu daripada Bank Negara Malaysia. Bank Negara,

tidak menghairankan, menegaskan bahawa pembayaran harus dibuat oleh SSER kepada CPPB atas kemajuan kerja, dan bukan berdasarkan masa yang ditetapkan. Istilah ekspres ini telah dikenakan oleh Bank Negara dalam surat kelulusannya kepada SSER. Keputusan SSER untuk secara terbuka mengingkari syarat Bank Negara yang dikenakan ke atasnya hanya boleh membawa kepada kesimpulan bahawa syarat pembayaran yang tidak masuk akal dalam kontrak bukanlah produk nasihat undang-undang yang buruk, pengawasan, kecuai, atau ketidakcekapan yang menyedihkan di pihak pengurusan SSER, tetapi sebaliknya hasil keputusan yang disengajakan dan dikira yang dibuat dengan kebenaran suara yang lebih berkuasa daripada Bank Negara. Hanya satu calon yang wujud: Menteri Kewangan, Najib, yang juga Perdana Menteri" (Thomas, 2021, ms. 236–237).

Pada 2015, BNM mengesyorkan agar Peguam Negara memulakan pendakwaan jenayah terhadap 1MDB yang dikawal Najib kerana pelanggaran di bawah Akta Kawalan Pertukaran Wang 1953 (ECA), dengan menyatakan bahawa siasatan mereka mendapati bahawa kebenaran yang diperlukan di bawah ECA untuk pelaburan 1MDB di luar negara telah "diperolehi secara tidak tepat atau tanpa pendedahan lengkap maklumat material yang berkaitan dengan penilaian larangan terhadap permohonan 1MDB" (The Sun Daily, 2015). Selepas itu, BNM telah membatalkan tiga kebenaran yang diberikan kepada 1MDB di bawah ECA untuk pelaburan di luar negara berjumlah USD1.83 bilion (RM7.55 bilion) dan mengeluarkan arahan syarikat di bawah Akta Perkhidmatan Kewangan 2013 untuk menghantar pulang jumlah yang sama ke Malaysia (The Sun Daily, 2015). Bagaimanapun, kontrak Gabenor BNM ketika itu Zeti Akhtar Aziz tidak dilanjutkan, manakala perkhidmatan Peguam Negara ketika itu Tan Sri Abdul Gani Patail, yang sedang bersiap sedia untuk mendakwa Najib, telah ditamatkan "atas sebab kesihatan" (The Edge Markets, 2016c).

4.2.2 Strategi Pemasukan.

Di tengah-tengah tekanan terhadap hutang kleptokratik 1MDB, Najib menggunakan strategi manipulasi pemasukan yang agresif; meletakkan penyokong setianya di kedudukan strategik dan melepaskan dua aset 1MDB kepada China. Dalam temu bual, seorang pegawai kanan di Suruhanjaya Pencegahan Rasuah Malaysia (SPRM) menerangkan bagaimana garis pelaporan dasar ekonomi luar Malaysia telah diketepikan:

"Pinjaman dan perjanjian dengan China tidak mengikut garis pelaporan yang sepatutnya...urusan itu dijamin oleh Jho Low, terus daripada Najib. Ketua Misi [birokrat] dibiarkan dalam kegelapan, manakala perjanjian itu berbeza dengan EPU [Unit Perancang Ekonomi]".

(Temu bual, pegawai kanan Suruhanjaya Pencegahan Rasuah Malaysia [SPRM], Skype, 8 Jun 2021)

Pelupusan sebahagian ekuiti projek Bandar Malaysia memberikan aktor tertentu—yang tidak sepatutnya terlibat—dengan kuasa pembuatan keputusan yang penting, satu akta yang boleh diluluskan terutamanya oleh Najib. Seorang bekas pengarah pelaburan dana kekayaan negara Malaysia di bawah MoF mendedahkan bagaimana pembantu Najib, Jho Low, "berada di mana-mana di Kementerian Kewangan" dan membantu Najib "menaikkan Nilai Pembangunan Kasar Bandar Malaysia untuk menutup kelemahan 1MDB Najib Razak". Ini juga berlaku dalam pelupusan 100% kepentingan 1MDB dalam

Edra kepada CGN China. Seorang bekas pegawai TNB mengakui bahawa beliau didatangi oleh Jho Low sebelum perjanjian Edra pada 2015.

Najib juga berjaya meletakkan penyokong setianya secara strategik dalam usahanya untuk memecahkan tawar-menawar perkhidmatan awam jenis pemegang amanah sedia ada. Ini termasuk pelantikan birokrat tertinggi, Irwan Serigar Abdullah, sebagai Ketua Setiausaha Perbendaharaan (terlibat dalam projek TSGP, MPP, dan Bandar Malaysia) dan Abdul Rahman Dahlan sebagai Menteri yang mengendalikan ECRL dan saluran paip. Rakan Jho Low, Terence Geh (Pengarah Kewangan 1MDB) dilantik sebagai urusetia projek untuk semua pinjaman dari China pada 2016, termasuk untuk projek ECRL, TSGP dan MPP ([New Straits Times, 2019](#)). Semasa perbincangan 1MDB, bekas Ketua Pegawai Eksekutif 1MDB Mohd Hazem Abdul Rahman memberi keterangan bahawa Jho Low bertanggungjawab melantik lembaga pengarah 1MDB, yang boleh dianggap sebagai strategi pemasukan yang menjamin proksi Najib dalam proses pembuatan keputusan kewangan 1MDB ([Sinar Harian, 2020b](#)).

Pegawai Khas Najib, Amhari Efendi Nazaruddin, turut mendedahkan strategi manipulasi pemasukannya. Ketika memberi keterangan di Mahkamah Tinggi Malaysia pada 4 September 2019, Amhari mendedahkan bahawa Najib telah mengarahkan beliau dan Jho Low untuk mendapatkan pinjaman ECRL, TSGP, dan MPP semasa "misi rahsia" beliau ke Beijing untuk meyakinkan China bagi membantu membayar hutang 1MDB. Amhari mendedahkan bahawa beliau pergi ke China pada 28 Jun 2016, dan mendapati Jho Low turut terlibat dalam perbincangan dengan China. Perjalanan kedua-dua mereka adalah untuk membuka jalan bagi lawatan Najib ke China lima bulan kemudian. Minit daripada beberapa siri mesyuarat yang tidak didedahkan sebelum ini pada 28 Jun 2016, yang disemak oleh WSJ pada Januari 2019, menerangkan "satu rancangan yang dicadangkan oleh pegawai Malaysia untuk syarikat negara China membina dua projek besar dengan pembiayaan daripada bank China", merujuk kepada ECRL dan projek TSGP-MPP, mengesahkan kenyataan Amhari. Dokumen itu menyatakan bahawa projek tersebut akan memberikan "keuntungan melebihi pasaran" kepada syarikat milik negara China. Xiao Yaqing, Pengerusi Suruhanjaya Pengawasan dan Pentadbiran Aset Milik Negara (SASAC) China, menekankan semasa mesyuarat itu bahawa orang ramai mesti percaya "semua inisiatif ini dipacu pasaran untuk manfaat bersama kedua-dua negara". Xiao juga memaklumkan bahawa beliau telah "membatalkan semua aktiviti pentingnya di Beijing untuk menghadiri" mesyuarat 28 Jun kerana perkara itu "telah diluluskan oleh Presiden Xi Jinping, Perdana Menteri Li Keqiang" dan seorang lagi pegawai kanan China ([Wright & Hope, 2019](#)). Penglibatan Bank Perindustrian dan Komersial China (ICBC) dalam memudahkan transaksi ECRL, TSGP, dan MPP untuk membayar hutang 1MDB kemudiannya didedahkan oleh Penasihat Khas Menteri Kewangan baharu, Tony Pua ([Pua, 2020](#)). [Pua \(2020\)](#) memberikan butiran tentang peranan China dalam memudahkan pinjaman mereka untuk membayar hutang 1MDB:

"Menjelang Mei 2017, Perdana Menteri ketika itu Dato' Seri Najib Razak telah menandatangani Fasa I dan Fasa II projek Laluan Rel Pantai Timur (ECRL) dengan nilai keseluruhan RM55 bilion dengan China Communications and Construction Company (CCCC). Menjelang Jun 2017, Malaysia telah membayar CCCC RM1,931.4 juta dan CNY17,320 juta lagi melalui pinjaman daripada China Exim Bank". ([Pua, 2020](#))

[Pua \(2020\)](#) menyediakan butiran carta aliran wang berikut:

28 Ogos 2017: CNY7,279,500,000 dipindahkan daripada Multi-Strategic Investments Limited, Hong Kong (MSIL) kepada Al-Asbah International General Trading, Kuwait (sebuah syarikat dengan modal berbayar USD1,350). MSIL ialah anak syarikat milik penuh Zhen Hua Engineering Co Ltd, yang seterusnya merupakan anak syarikat milik penuh CCCC.

28 Ogos 2017: CNY7,279,500,000 dipindahkan daripada Al-Asbah International General Trading ke akaun peribadi pemegang saham tunggalnya, Sheikh Sabah Jaber Al-Mubarak Al-Hamad Al-Sabah.

30 Ogos 2017: CNY4,253,000,000 dipindahkan dari Sheikh Sabah ke Silkroad Southeast Asia Real Estate Limited.

30 Ogos 2017: CNY4,253,000,000 dipindahkan dari Silkroad Southeast Asia kepada Sentuhan Budiman Sdn Bhd, anak syarikat milik penuh Kementerian Kewangan yang memegang tanah 1MDB Air Itam.

30 Ogos 2017: CNY1,950,000,000 dipindahkan dari Sentuhan Budiman ke IPIC, Abu Dhabi sebagai sebahagian daripada perjanjian pembayaran balik hutang 1MDB.

Antara September 2017 hingga Mac 2018, baki resit dalam Sentuhan Budiman digunakan untuk membayar faedah hutang 1MDB yang lain.

“Paling kritikal, semua transaksi di atas dipermudahkan oleh ICBC. Berbilion-bilion renminbi telah dipindahkan dari ICBC Hong Kong ke ICBC Kuwait ke ICBC Kuala Lumpur kepada ICBC Abu Dhabi dalam tempoh tiga hari. Urus niaga, yang dijalankan sepenuhnya dalam yuan China, jelas bertujuan untuk mengelakkan pengesanan anti-pengubahan wang haram bagi pemindahan dolar AS berdasarkan penelitian antarabangsa terhadap 1MDB”.

(Pua, 2020)

Bekas Ketua Pegawai Eksekutif 1MDB, Mohd Hazem Abdul Rahman, turut memberi keterangan bahawa Jho Low dan Najib memonopoli proses pembuatan keputusan kewangan syarikat sehingga Rahman tidak dibenarkan menguruskan dana syarikat di luar negara (Sinar Harian, 2020c). Jika ECRL diletakkan di bawah kenderaan tujuan khas yang dikawal Najib, projek MPP dan TSGP dikendalikan oleh anak syarikat MoF yang lain, SSER. Pada mulanya, SSER adalah cawangan SRC International, sebuah syarikat di bawah 1MDB yang dibelenggu hutang (The Star, 2018b). Disebabkan masalah hutang 1MDB, SSER telah dipindahkan menjadi anak syarikat milik penuh MoF dengan objektif khusus untuk melaksanakan projek MPP dan TSGP pada 2016. Sama seperti ECRL, kedua-dua projek itu telah diluluskan oleh Kabinet pada 27 Julai 2016, dua hari selepas dibentangkan. Kedua-dua projek saluran paip berjumlah RM9.41 bilion, yang dianugerahkan kepada CPPB pada 1 November 2016, selepas Ketua Setiausaha Perbendaharaan Negara dan pengerusi SSER ketika itu, Irwan Serigar Abdullah menandatangani (The Star, 2018b). Ini adalah contoh tawar-menawar kleptokratik di mana Mohd Irwan Serigar bekerja dengan Najib untuk menampung hutang 1MDB melalui SSER—dipimpin oleh dirinya sendiri—dan bertanggungjawab ke atas pinjaman TSGP dan MPP dari China. Peguam Negara Malaysia yang bertanggungjawab untuk mendakwa Irwan, Tommy Thomas, menyatakan secara terbuka:

"Tan Sri Dr Mohd Irwan Serigar bin Abdullah menandatangani kontrak pembinaan bagi pihak SSER, seminggu selepas pelantikannya. Sebagai pengarah utama SSER, beliau dikehendaki menjalankan penjagaan yang munasabah, kemahiran dan ketekunan, apabila beliau menandatangani dua kontrak tersebut. Adalah mustahil baginya untuk mengkaji dokumen itu, memandangkan magnitud, kerumitan dan nilai fenomenal kontrak yang terlibat, dan memahami sifat sebenar kewajipan SSER. Tan Sri Irwan kini menghadapi pertuduhan jenayah dalam manipulasi berkaitan skandal 1MDB. Pada 2019, SSER mengaku bersalah kerana "melanggar syarat yang sah yang dikenakan oleh Bank Negara, dan melanggar peruntukan Akta Perkhidmatan Kewangan yang mana ia diperintahkan membayar denda RM18 juta" (Thomas, 2021, hlm. 237).

5. Kesimpulan

Artikel ini menyenaraikan kesan kleptokrasi terhadap perubahan dasar ekonomi luar negeri khususnya dalam dimensi pinjaman dan pelupusan asing negara membangun. Ia menunjukkan bahawa, sebelum skandal 1MDB, eksekutif Malaysia mewakili autonomi yang signifikan kepada para birokrat mereka, di bawah sistem tawar-menawar jenis pemegang amanah yang telah lama wujud, dengan tujuan untuk mengurangkan ekuiti asing di negara ini. Bagaimanapun, Najib dan pembantunya merangka beberapa siri manipulasi menerusi strategi memasukan dan peminggiran, terhadap birokrat yang tidak rasuah dan tidak berkompromi.

Oleh kerana kedua-dua eksekutif Malaysia (perdana menteri, yang juga menteri kewangan, dan menteri kewangan kedua) dan birokrat (EPU dan Ketua Setiausaha Perbendaharaan) bergantung rapat antara satu sama lain dalam tawar-menawar "jenis pemegang amanah" yang telah lama wujud, manipulasi adalah satu-satunya pilihan bagi mana-mana pihak untuk menyegerakan pinjaman asing dan agenda pelupusan aset demi melindungi kepentingan mereka sendiri. Ini disokong oleh beberapa keterangan saksi langsung di Mahkamah Tinggi Malaysia yang menggambarkan bagaimana Najib dapat "memecahkan tawar-menawar perkhidmatan awam sedia ada di Malaysia"—dengan meminggirkan pihak tertentu pada masa yang sama membina gabungan baharu dengan pihak lain yang sanggup menuruti agendanya. Ini menyebabkan perubahan sistem tawar-menawar pemegang amanah kepada sistem jenis tawar-menawar kleptokratik, yang membawa kepada pengumpulan besar-besaran pinjaman asing dan penjualan aset strategik Malaysia kepada China pada 2015-2016.

Kelulusan Etika dan Persetujuan untuk Menyertai Kajian (*Ethics Approval and Consent to Participate*)

Para penyelidik menggunakan garis panduan etika penyelidikan yang disediakan oleh Jawatankuasa Etika Penyelidikan Universiti Kebangsaan Malaysia (RECUKM). Semua prosedur yang dilakukan dalam kajian ini yang melibatkan subjek manusia telah dijalankan mengikut piawaian etika jawatankuasa penyelidikan institusi. Kebenaran dan persetujuan mengikuti kajian turut diperoleh daripada semua peserta kajian.

Penghargaan (*Acknowledgement*)

Terima kasih kepada informan yang telah memberikan kerjasama dalam menjayakan kajian ini.

Kewangan (*Funding*)

Penulis merakamkan penghargaan dan terima kasih kepada Geran Galakan Penyelidik Muda UKM (GGPM-2023-017) yang membantu dalam penyiapan artikel ini.

Konflik Kepentingan (*Conflict of Interest*)

Penulis melaporkan tiada sebarang konflik kepentingan berkenaan penyelidikan, pengarang atau penerbitan kajian ini.

Rujukan

- 1MDB. (2015). *Media statement on Edra Global Energy. 23 November*. Kuala Lumpur: 1Malaysia Development Berhad.
- Bogdanich, W., & M. Forsythe. (2018). How McKinsey Has Helped Raise the Stature of Authoritarian Governments. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2018/12/15/world/asia/mckinsey-china-russia.html>
- Case, W. (2017). Stress Testing Leadership in Malaysia: The 1MDB Scandal and Najib Tun Razak. *The Pacific Review*, 30(5), 633–654. doi:10.1080/09512748.2017.1282538.
- CNBC. (2016, April 21). 1MDB was unsustainable due to low capital, high debt: Abdul Wahid Omar. *CNBC*. <https://www.cnbc.com/2016/04/03/1mdb-was-unsustainable-due-to-low-capital-high-debt-abdul-wahid-omar.html>.
- Daud, S. (2004). Globalisasi dan Negara Pembangunan [Globalization and developmentalist state]. *Akademika*, 64(1).
- Daud, S. (2020). *Dasar Pembangunan dan Populisme di Malaysia [Development Policy and Populism in Malaysia]*. Bangi: UKM Press.
- Dauda, M. S. N., A. H. Ahmad, & W. N. W. Azman-Saini. (2013). Does External Debt Contribute to Malaysia Economic Growth?. *Economic Research-Ekonomska istraživanja*, 26(2), 51–68. doi:10.1080/1331677x.2013.11517606.
- Edra Energy. (2016). *Overview*. Kuala Lumpur: Edra Energy.
- Edwards, S. (1983). *LDC's Foreign Borrowing and Default Risk: An Empirical Investigation (No. w1172)*. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Embong, A. R. (2008). Developmentalist State in Malaysia: Its Origins, Nature and Contemporary Transformation. In *Globalization and National Autonomy: The Experience of Malaysia*, edited by Joan Nelson, Jacob Meerman, and Abdul Rahman Embong, 27–58. Singapore: ISEAS.
- Evers, H. D. (2017). *Connecting Oceans: Malaysia as Maritime Nation*. Bangi: UKM Press.
- Free Malaysia Today. (2016, Oktober 31). Opposition MPs walkout after row over Husni police probe. *Free Malaysia Today*. <https://www.freemalaysiatoday.com/category/nation/2016/10/31/opposition-mps-walkout-after-row-over-husni-police-probe/>.
- Gomez, E. T., T. Padmanabhan, N. Kamaruddin, S. Bhalla, & F. Fisal. (2017). *Minister of Finance Incorporated: Ownership and Control of Corporate Malaysia*. Malaysia: Springer.

- Gong, X. (2019). The Belt & Road Initiative and China's Influence in Southeast Asia. *The Pacific Review*, 32 (4), 635–665. doi:10.1080/09512748.2018.1513950.
- Hood, C., & M. Lodge. (2006). *The Politics of Public Service Bargains: Reward, Competency, Loyalty and Blame*. Oxford: Oxford University Press.
- International Monetary Fund. (2013). *IMF Survey: Countries Explore Sales of Nonfinancial Assets to Help Reduce Debt*. International Monetary Fund .
<https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sores050813a>.
- Jomo, K. S. (2017). ECRL folly bound to fail and burden the nation. *Malaysiakini*. Retrieved from <https://www.malaysiakini.com/news/391563>
- Katzenstein, P. J. (1985). *Small States in World Markets: Industrial Policy in Europe*. Ithaca NY: Cornell University Press.
- Kementerian Kewangan. (2018, Jun 11). *Skandal Saluran Paip Suria Strategic Energy Resources Sdn Bhd (SSER) RM9.4 Bilion: Pembayaran RM8.3 Bilion Atau 88% Daripada Nilai Projek Yang Dibuat Walaupun Sahaja 13% Kerja Progresif Telah Siap, Tanah Belum Diperolehi Dan Undang-undang Tidak Dipatuhi*. Kementerian Kewangan.
https://mof.gov.my/portal/arkib/media/2018/Jun/SSER_Malay_11062018.pdf.
- Lafaye de Micheaux, E. (2019). Malaysia Baru: Reconfiguring the New Malaysian Capitalism's Dependency on China—A Chronicle of the First Post-GE 2018 Economic Reforms. *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations: An International Journal*, 5(1), 77-135.
- Lee, C. (2016). *Deepening of Malaysia's Economic Ties to China: What are the Implications?*. ISEAS Yusof-Ishak Institute, December.
https://thinkasia.org/bitstream/handle/11540/9157/ISEAS_Perspective_2016_69.pdf?sequence=1
- Lin, S., & K. Sosin. (2001). "Foreign Debt and Economic Growth." *Economics of Transition*, 9(3), 635–655. doi:10.1111/1468-0351.00092.
- Liu, H., & G. Lim. (2019). The Political Economy of a Rising China in Southeast Asia: Malaysia's Response to the Belt and Road Initiative. *Journal of Contemporary China*, 28(116), 216–231. doi:10.1080/10670564.2018.1511393.
- Magcamit, M. I. (2016). *Small Powers and Trading Security: Contexts, Motives, and Outcomes*. London: Palgrave Macmillan.
- Malaysiakini. (2019, April 21). 'EPU cautioned Najib about old ECRL deal but was ignored – Daim'. *Malaysiakini*. <https://www.malaysiakini.com/news/473129>
- Mehmet, O. (1986). *Development in Malaysia: Poverty, Wealth and Trusteeship*. London: Croom Helm.
- Muhammad, A. K. (2019). "ECRL feasibility studies" [Facebook update], April 13. *Facebook*.
<https://www.facebook.com/ahmad.muhammad.7/posts/10206207309899775>
- New Straits Times. (2016, Oktober 29). Cops to call up ex-ministers after police reports of divulging confidential information on 1MDB. *New Straits Times*.
<https://www.nst.com.my/amp/news/2016/10/184251/cops-call-ex-ministers-after-policereports-divulging-confidential-information>.
- New Straits Times. (2019, September 4). 'China mission to bail out 1MDB, SRC. *New Straits Times*. <https://www.nst.com.my/news/crime-courts/2019/09/518778/china-mission-bail-out-1mdb-src>.
- New Straits. Times. (2020, July 28). Najib sentenced to 12 years' jail, RM210 million fine. *New Straits Times*. <https://www.nst.com.my/news/crime-courts/2020/07/612343/najib-sentenced-12-years-jail-rm210-million-fine>.

- Nunnenkamp, P. (1989). *The Structure of External Financing in Malaysia: The Policy Framework for Foreign Direct Investment and Debt Inflows*. Kiel Working Paper, No. 368, Kiel Institute of World Economics (IfW), Kiel.
- Orelus, P. W., & N. Chomsky. (2014a). Neoliberalism: The Rich Over the Poor: Noam Chomsky and Pierre Orelus in Dialogue. *Counterpoints*, 458, 65–76. doi:10.1057/9781137031471_5.
- Orelus, P. W., & N. Chomsky. (2014b). Third World Countries Under Western Siege: Noam Chomsky and Pierre Orelus in Dialogue. *Counterpoints*, 458, 97–106. doi:10.1163/9789087901479_004.
- Pepinsky, T. B. (2009). *Economic Crises and the Breakdown of Authoritarian Regimes: Indonesia and Malaysia in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pua, T. (2017). Bandar Malaysia Deal Collapse, Sale of Edra Energy at a Loss and 1MDB-IPIC “Settlement” Marks the Total Failure of 1MDB “Rationalisation Exercise” which will Require a Mega-RM42 Billion Tax-Payers’ Bailout.” *DAP Malaysia*. https://dapmalaysia.org/statements/2017/05/05/24945/feed/custom_feed/feed/custom_fed/
- Pua, T. (2020). “Media Statement ‘Industrial & Commercial Bank of China (ICBC) Facilitated the Laundering of Funds from the Najib Administration to International Petroleum Investment Corporation of Abu Dhabi (IPIC).’”. *Sarawak Report*. <https://www.sarawakreport.org/2020/07/tony-pua-calls-on-china-to-investigate-1mdb-corruption/>
- Puthuchery, J. J. (1960). *Ownership and Control in the Malayan Economy*. Singapore: Eastern Universities Press.
- Ramli, R. (2015). “Malaysia Opposition Says Government Wants to Scrap Foreign Ownership Cap for 1MDB Power Sale.” *Straits Times*. <https://www.straitstimes.com/asia/se-asia/malaysia-opposition-says-government-wants-to-scrap-foreign-ownership-cap-for-1mdb-power>
- Reuters. (2015, November 23). Malaysia’s 1MDB sells power assets to China firm for 2.3 billion. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-malaysia-1mdb/malaysias-1mdb-sells-power-assets-to-china-firm-for-2-3-billion-idUSKBN0TC0PT20151123>.
- Rugayah. (1995). “Public Enterprises.” In *Privatizing Malaysia: Rents, Rhetoric, Realities*, edited by K. S. Jomo, 6–80. Boulder, San Francisco & Oxford: Westview Press.
- Sarawak Report. (2015). “Sensational Findings! – Prime Minister Najib Razak’s Personal Accounts Linked to 1MDB Money Trail.” *Sarawak Report*. <http://www.sarawakreport.org/2015/07/sensational-findings-prime-minister-najib-razaks-personal-accounts-linked-to-1mdb-moneytrail-malaysia-exclusive/>
- Sarawak Report. (2016). “OUTRAGE! – Najib’s Secret Deal with China to Pay off 1MDB (and Jho Low’s) Debts!.” *Sarawak Report*. <https://www.sarawakreport.org/2016/07/outrage-najibs-secret-deal-with-china-to-pay-off-1mdb-and-jho-lows-debts-shock-exclusive/>
- Sinar Harian. (2020a, Ogos 17). PMO desak perjanjian JV antara 1MDB, Aabar [Prime Minister Office push for 1MDB-Aabar joint venture]. *Sinar Harian*. <https://www.sinarharian.com.my/article/97071/BERITA/Mahkamah/PMO-desak-perjanjian-JV-antara-1MDB-Aabar>.
- Sinar Harian. (2020b, September 14). 1MDB: Jho Low orang kanan Najib, atur keputusan [1MDB: Jho Low was Najib’s right-hand man, arranging decisions]. *Sinar Harian*. <https://www.sinarharian.com.my/article/101094/BERITA/Mahkamah/1MDB-Jho-Low-orang-kanan-Najib-atu-keputusan>.

- Sinar Harian. (2020c, September 17). CEO 1MDB tiada kuasa kawal kewangan syarikat [1MDB CEO powerless in financial affairs]. *Sinar Harian*. <https://www.sinarharian.com.my/article/101462/BERITA/Mahkamah/CEO-1MDB-tiada-kuasa-kawal-kewangan-syarikat>.
- Sri Ram, G. (2019, August 28). *Opening Statement by Lead Prosecutor Datuk Seri Gopal Sri Ram on 1Malaysia Development Berhad (1MDB) Trial*. Kuala Lumpur: Malaysian High Court.
- Straits Times. (2015). Rafizi files urgent motion over alleged sale of 1MDB's Edra to foreigners. *Straits Times*. <https://sg.news.yahoo.com/rafizi-files-urgent-motion-over-065747327.html>.
- Tekdal, V. (2018). "China's Belt and Road Initiative: At the Crossroads of Challenges and Ambitions." *The Pacific Review*, 31(3), 373–390. doi:10.1080/09512748.2017.1391864.
- The Edge Financial Daily. (2015, November 5). TNB puts lowest bid on Edra. *The Edge Financial Daily*. <https://www.theedgemarkets.com/article/tnb-puts-lowest-bid-edra>.
- The Edge Markets. (2015). Edra charts new course. *The Edge Markets*. <http://www.theedgemarkets.com/article/cover-story-edra-charts-new-course>.
- The Edge Markets. (2016a, November 8). 'ECRL deal signed by RM2 firm that was formed without Parliament's approval'. *The Edge Markets*. <https://www.theedgemarkets.com/article/%E2%80%98ecrl-deal-signed-rm2-firm-was-formed-without-parliament%E2%80%99s-approval%E2%80%99>.
- The Edge Markets. (2016b, November 15). Tony Pua: Govt's previous feasibility study shows ECRL's RM55b project cost should be less than RM30b. *The Edge Markets*. <https://www.theedgemarkets.com/article/tony-pua-govts-previous-feasibility-study-shows-ecrls-rm55b-project-cost-should-be-less>.
- The Edge Markets. (2016c, Mei 16). Reporting the 1MDB scandal: a look back. *The Edge Markets*. https://assets.theedgemarkets.com/pdf/20180521_S_1MDB_831_NEW.pdf.
- The Edge Markets. (2017, Mei 11). Abu Dhabi's IPIC, 1MDB multi-billion settlement deal gets court approval. *The Edge Markets*. <https://www.theedgemarkets.com/article/dubais-ipic-1mdb-multibillion-settlement-deal-gets-court-approval>.
- The Edge Markets. (2019a, April 12). 'ECRL to proceed, cost reduced by RM21.5 bil'. *The Edge Markets*. <https://www.theedgemarkets.com/article/malaysia-and-china-signs-supplementary-ecrlagreement-cost-reduced-rm215-bil>.
- The Edge Markets. (2019b, Ogos 13). Jho Low and his four associates fled the country before change of government. *The Edge Markets*. <https://www.theedgemarkets.com/article/jho-low-and-his-four-associates-fled-country-change-govt>.
- The Edge Markets. (2019c, September 12). '1MDB-Tanore Trial: Najib moved to ensure grip on 1MDB and Edra'. *The Edge Markets*. <https://www.theedgemarkets.com/article/1mdbtanore-trial-najib-moved-ensure-grip-1mdb-and-edra>.
- The Malaymail. (2019a, Oktober 21). Ex-CEO claims was discouraged from being 'busybody', all made to work in 'silos' in 1MDB. *Malaymail*. <https://www.malaymail.com/news/malaysia/2019/10/21/ex-ceo-claims-was-discouraged-from-being-busybody-all-made-to-work-in-silos/1802293>.
- The Malaysian Reserve. (2017, April 3). MoF's MRL to own and operate RM55b ECRL. *The Malaysian Reserve*. <https://themalaysianreserve.com/2017/04/03/mofs-mrl-to-own-and-operate-rm55b-ecrl/>.

- The Star. (2018b, Jun 6). Latest red files bear striking similarities to ECRL project. *The Star*. <https://www.thestar.com.my/business/business-news/2018/06/06/latest-red-files-bear-striking-similarities-to-ecrl-project>.
- The Star. (2015, November 23). 1MDB sells Edra power assets to China firm for nearly RM10b cash. *The Star*. <http://www.thestar.com.my/business/business-news/2015/11/23/1mdb-sells-edra-power-assets-to-china-firm-for-nearly-rm10b-cash/>.
- The Star. (2018a, Jun 5). MoF reveals RM9.4bil gas pipeline scandal. *The Star*. <https://www.thestar.com.my/business/business-news/2018/06/05/mof-reveals-rm9-4bil-gas-pipeline-scandal/>.
- The Sun Daily. (2015). BNM recommends criminal prosecution against 1MDB. *The Sun Daily*. <https://www.thesundaily.my/archive/1576971-FSARCH332464>.
- Thomas, T. (2021). *My story: Justice in the wilderness*. Petaling Jaya: Strategic Information and Research Development Centre (SIRD).
- US DOJ. (2016). United States Seeks to Recover More Than \$1 Billion Obtained from Corruption Involving Malaysian Sovereign Wealth Fund. *US DOJ*. <https://www.justice.gov/opa/pr/united-states-seeks-recover-more-1-billion-obtained-corruption-involving-malaysian-sovereign>.
- Wright, T., & Hope, B. (2019, January 7). WSJ investigation: China offered to bail out troubled Malaysian fund in return for deals. *The Wall Street Journal*. <https://www.wsj.com/articles/how-china-flexes-its-political-muscle-to-expand-poweroverseas-11546890449>.
- Wright, T., & S. Clark. (2015). Investigators Believe Money Flowed to Malaysian Leader Najib's Accounts Amid 1MDB Probe. *The Wall Street Journal*. <https://www.wsj.com/articles/malaysian-investigators-probe-points-to-deposits-into-prime-ministers-accounts-1435866107>